

Pr. I. Gabriel Nastasă

**PAGINI DIN ISTORIA MUZICALĂ A
CATEDRALEI MITROPOLITANE DIN IAȘI
(1887-2013)**

Ediția a II-a revizuită și adăugită

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitului Moldovei și Bucovinei

Editura Doxologia
Iași, 2013

*Un prinos de recunoștință
adus Sfintei Cuvioase Parascheva,
ocrotitoarea Catedralei mitropolitane din Iași
și a Moldovei întregi.*

Cuprins

Abrevieri	8
Introducere	9
<i>Capitolul I</i>	
Premise ale cântării bisericești la Catedrala ieșeană	11
1. Valoarea cântării bisericești în serviciul liturgic	11
2. Muzica psaltică în contextul Reformei hrisantice. Primele școli de psaltichie din Iași	26
3. Muzica corală bisericească în spațiul românesc. Primul cor al Catedralei mitropolitane din Iași	34
<i>Capitolul II</i>	
Protopsalți și cântăreți la Catedrala mitropolitană din Iași	41
1. Noțiunile de protopsalt și cântăreț	41
2. Paharnicul Dimitrie Suceveanu (1813-1898)	43
a) Biografia marelui protopsalt	43
b) Opera ilustrului protopsalt	49
3. Mitropolitul Iosif Naniescu (1820-1902)	60
a) Biografia Mitropolitului Iosif Naniescu	61
b) Opera muzicală a Mitropolitului Iosif Naniescu	67
4. Protopsalți și cântăreți la Catedrala mitropolitană din Iași până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial	73
a) Gheorghe Grigoriu (1863-1925)	73
b) Nicolae Oșlobanu (1870-?)	79
c) Teoctist Stupcanu (1880-1945)	82
d) Pr. Theodor V. Stupcanu - Iași (1861-1936)	85
e) Gheorghe N. Carp (m. 1940)	87
f) Protopsaltul Alexandru Gheorghiuță (1896-1985)	88
g) Ioanichie Irimciuc	90
h) Macarie Enache	91

5. Cântarea psaltică la Catedrala ieșeană după al doilea război mondial	93
a) Ierod. Dionisie Marin	93
b) Mina Huțu	96
c) Iftimie Obreja	97
d) Ștefan Pruteanu	97
e) Melchisedec Mocanu	98
f) Partenie M. Apetrei (1927-2008)	99
g) Constantin Calistrat Stoleriu	104
h) Luca (Laurențiu) Movileanu	104
i) Alți slujitori psalți la Catedrala ieșeană	105
6. Muzica psaltică la Catedrala mitropolitană din Iași la începutul mileniului al III-lea	116

Capitolul III

Dirijori de cor la Catedrala mitropolitană din Iași120

1. a) Noțiunea de dirijor	120
b) Scurt istoric al artei dirijorale	120
2. Gavriil Musicescu (1847-1903)	122
a) Biografie	122
b) Omul Gavriil Musicescu	127
c) Profesorul Gavriil Musicescu	129
d) Dirijorul Gavriil Musicescu	133
e) Compozitorul Gavriil Musicescu	144
f) Activitatea publicistică	153
3. Grigorie I. Gheorghiu (1837-1922)	156
a) Biografia	156
b) Opera muzicală	158
4. Ioan C. Bohociu (1874-1944)	159
a) Biografie	159
b) Opera muzicală	160
5. Dimitrie Dimitriu	161
6. George Constantziu	165
7. Vasile Popovici – Ieșeanul	167
8. Antonin Ciolan	168
9. Alexandru Verdeș (1916 – 1998)	173
10. Costel-Mirel I. V. Nechita	177

Capitolul IV

Școala de cântări bisericești de la Catedrala ieșeană180

1. Reînființarea școlii de cântări bisericești180

2. Programul școlii de cântări și activitatea didactică181

3. Personalul didactic188

4. Sediul școlii199

5. Considerații conclusive despre Școala ieșeană202

Concluzii203

Bibliografie generală207

Introducere

Surprinderea valorii cântării bisericești în cadrul slujbelor religioase constituie mobilul nostru în cercetarea evoluției acesteia în diferite etape ale istoriei și în felurite zone geografice. Pentru că ne-am născut în spațiul românesc, atenția noastră se va îndrepta mai mult spre dezvoltarea ei de aici, iar dacă providența divină ne-a apropiat de Catedrala mitropolitană din Iași și de Sfânta Cuvioasă Parascheva, ocrotitoarea și rugătoarea Moldovei, înseamnă că preocuparea noastră se va concentra în descoperirea și însușirea evoluției cântării bisericești din acest spațiu eclesial.

Cunoașterea trecutului, în general, ne oferă motivația prezentului și servește ca premisă pentru viitor. Experiența acumulată și transmisă de protopsalții, cântăreții, dirijorii de cor, coriștii ș.a. care au activat de la sfârșitul secolului al XIX-lea la Catedrala mitropolitană din Iași, poate servi astăzi ca paradigmă pentru îmbunătățirea răspunsurilor liturgice, atât în ceea ce privește repertoriul folosit sau criteriile de alegere a repertoriului, cât și în privința conduitei moral-religioase. Din altă perspectivă, unele aspecte negative din experiența trecutului ne indică, ne avertizează despre pericolul denaturării cântării bisericești și ne solicită atenția deosebită de a nu le repeta. De asemenea, din modul în care a fost organizată școala de cântări bisericești de pe lângă Catedrala ieșeană, putem conștientiza necesitatea funcționării unei asemenea școli de psaltichie și în contemporaneitate, în vederea pregătirii de psalți competenți, valoroși, prin a căror „jertfă de laudă” să fie favorizat dialogul cu Dumnezeu, adică rugăciunea.

Cântarea psaltică, monodică, de tradiție bizantină și cântarea armonico-polifonică¹ (pe mai multe voci) au conviețuit în această Catedrală într-un mod cu totul deosebit. Istoria personalităților

¹ Pe parcursul lucrării, vom folosi și sintagma *cântare vocală*, referindu-ne la cântarea corală, pe mai multe voci, deosebită de cântarea psaltică, pe o singură voce.

reprezentative pentru fiecare fel de cântare bisericească ne relevă rezolvarea conflictului (de multe ori nejustificat) dintre cele două direcții de muzică bisericească, prin păstrarea identității cântului de tradiție bizantină utilizat, în special, în cadrul Laudelor bisericești și la Sfânta Liturghie în zilele de rând, și prin adaptarea muzicii corale duhului eclesial, eliminând anumite influențe ale muzicii profane.

Deoarece, până acum, nu cunoaștem nici o lucrare care să trateze în mod special această problematică de istorie a muzicii bisericești în sânul Catedralei mitropolitane, de la sfârșitul secolului al XIX-lea până în zilele noastre, ne-am gândit că ar fi necesară o astfel de tratare, beneficiind de îndrumarea Pr. lect. dr. Alexandrel Barnea de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „D. Stăniloae” din Iași.

Cercetarea noastră capătă mai multă importanță, cu cât descoperim, în monumentală Catedrală, urme vii ale unor mari personalități muzicale care au rămas figuri reprezentative pentru muzica bisericească românească (Dimitrie Suceveanu, Mitropolitul Iosif Nănescu, Gavriil Musicescu ș.a.), unii dintre ei având contribuții și la dezvoltarea patrimoniului muzical național. Demne de evidențiat sunt și unele figuri mai puțin cunoscute sau chiar fără nici un ecou în conștiința contemporanilor, cei care, cu pași mărunți și cu devotament apreciabil față de maestrul lor, au contribuit la buna organizare, în plan muzical, a serviciului liturgic.

Capitolul I

Premise ale cântării bisericești la Catedrala mitropolitană din Iași

1. Valoarea cântării bisericești în serviciul liturgic

Comunicarea între oameni facilitează cunoașterea reciprocă și, sub imboldul iubirii împărtășite, realizează starea de comuniune interpersonală, propedeutică a comuniunii dintre Persoanele Sfintei Treimi. Când cuvintele nu au forța necesară pentru a revela interiorul persoanei, tainele adâncului sufletesc se exteriorizează, fără a se consuma prin cântare. „Muzica definește omul în ce are el mai adânc și mai intim, dezgolind taina spiritului până la a-l sensibiliza. Ea este fondul sonor al profunzimilor existenței. Ea înregistrează cu cea mai ascuțită acuratețe și finețe orișice înălțime și adâncime a Armoniei Vieții, dar și cea mai mică discordanță a ei”².

Cântarea este limba universală, „mijloc de înțelegere a tuturor oamenilor din toate locurile și din toate timpurile”³. Acest fapt își are explicația în originea comună a omului și în muzicalitatea ontologică a lui, căci, „originea muzicii vocale este în sufletul omenesc, deci ea apare o dată cu primul om”⁴. Istoria omenirii, privită sub toate aspectele ei, ne înfățișează un adevăr incontestabil, și anume acela al prezenței și utilizării neconținute a cântării la toate popoarele, căpătând, de-a lungul timpului, diferite interpretări.

Filozofii popoarelor vechi accentuează de multe ori rolul moral, instructiv al muzicii, „ethos-ul” muzicii. Astfel, Platon definește muzica „o lege morală; ea dă suflet universului, aripi gândirii, avânt

² Pr. lect. Vasile Vlad, *Spiritualitatea muzicii: catharsis-senzualism-demonism*, în „Teologia”, I (1997), nr.1, Arad, p. 37.

³ Pr. dr. Petru Rădășan, *Despre sensul și însemnătatea cântării bisericești în viața creștină*, în „Mitropolia Olteniei”, XXIX (1977), nr. 7-9, p. 589.

⁴ Conf. Nicolae Lungu, *Cântarea în comun ca mijloc de lămurire a dreptei credințe*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXX (1952), nr. 11-12, p. 890.

imaginației, înălțând spre tot ceea ce este bun, drept și frumos. Are o formă nevăzută, dar uimitoare, veșnică”⁵. Muzica dezvoltă sentimentul, fiind „un limbaj al sentimentului” (Aristotel), ea „nu este dată omenirii pentru gâdilarea urechii, ci pentru a aduce ordine în sufletul nostru” (Plutarh)⁶. Cicero, oratorul romanilor prin excelență indică efectul transformator al inimii sub acțiunea inefabilă a muzicii: „accentul, în vorbire și discursuri, nu exprimă altceva mai mult decât un cântec puțin răsunător și înăbușit, pe când în tovrășia Muzicii, produce emoțiuni de o exaltare ce influențează zdrobitor inima”⁷.

Instruirea, în concepția filozofilor antici, nu ar fi eficientă fără dimensiunea muzicală: „Muzica poate să pună, până la un punct oarecare, stările sufletului în bună rânduială... trebuie să îndreptăm spre dânsa pe tineri și să-i instruim” (Aristotel)⁸. Platon, legat de „ethos-ul” muzicii, o definește astfel: „Arta educatoare prin excelență, aceea care, insinuându-se prin mijlocirea sunetelor în suflet, îl formează, a primit numele de muzică”. De aceea „dintre doi oameni, unul muzician, iar celălalt nu, numai cel dintâi poate fi socotit înțelept”, conchide Platon în *Republica*, în dialogul dintre Socrate și Thrasymach⁹. Dacă majoritatea filozofilor antici greci atribuiau ritmului și melodiilor putere de înrâurire asupra sufletului omenesc, nu de aceeași părere erau sofistii care susțineau că numai cuvintele pot influența sentimentele și actele noastre. Din această dispută s-a ajuns la plasarea muzicii între științele enclitice, inițiatoare pentru filosofie¹⁰.

Anticii sesizează conceptul de muzică extins la nivelul întregului univers. Ei vorbesc despre „muzica sferelor” care armonizează spațiul celest și terestru și oferă model de imitație pentru muzica din sfera umanului și, nu în ultimul rând, trimite la originea ei divină¹¹.

⁵ cf. *Ibidem*.

⁶ cf. *Ibidem*.

⁷ Gavriil Galinescu, *Cântarea bisericească*, Tipografia „Alexandru Țerek”, Iași, 1941, p. 5.

⁸ cf. Pr. Petre Vintilescu, *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească*, Editura Pace, București, 1937, p. 214.

⁹ cf. *Ibidem*, p. 215.

¹⁰ *Ibidem*, p. 216.

¹¹ Pr. prof. dr. Alexie Al. Buzera, *Cântarea în comun, mijloc de susținere și apărare a dreptei credințe*, în „Biserica Ortodoxă Română”, CVIII (1990), nr. 1-2, p. 97.

Filozofia germană este în consonanță cu ideea anticilor că muzica este expresia cea mai clară a sufletului nostru. „Muzica este limbajul emoțiilor”, a afirmat Kant, sau „arta sentimentului”, cum a definit-o Hegel. Ea reprezintă – „darstellt” – viața pasională și chiar cuprinde – „erfasst” – această viață; o relevă – „kundthuet”; o face cunoscută – „verkundet”; o cheamă în afară – „hervorruff”; o exprimă – „drukt aus”; o reflectează – „wiederspiegelt”; o povestește – „erzählt”¹² ș.a. Muzica reliefează sentimente, emoții, atitudini care nu pot fi circumscrise cuvântului, de aceea „acolo unde sfârșește cuvântul, începe muzica”¹³.

Dar sensul măreț al muzicii se descoperă atunci când ea este folosită ca mijloc de comunicare și comuniune a omului cu Dumnezeu. Cuvintele devin neputincioase în a exprima inefabilul divin, cântarea mijlocește pătrunderea omului pe tărâmurile care depășesc logica și limitele acestei lumi. De aceea, cântarea însoțește permanent cultul divin public, devenind mesager al rugăciunii înălțate către Dumnezeu. „Cântarea bisericească, la dumnezeieștile slujbe, e limba cu care omul vine către Dumnezeu, e un dar plăcut Domnului, e o exprimare a sufletului plin de evlavie adâncă față de Dumnezeu, care aleargă dis-de-diminețată înaintea feței Lui”¹⁴.

În Vechiul Testament, evreii utilizau frecvent muzica în cultul divin ca pe *un mijloc de slăvire și de laudă* a Creatorului, în consonanță cu întreaga creație.

Primul cântăreț consemnat de Sfânta Scriptură este Iubal, descendent din Cain și considerat „tatăl tuturor celor ce cântă din chitară și din cimpoi” (Geneză IV, 21). Când omul cântă, și Dumnezeu cântă cu el: „Domnul Dumnezeuul tău (...) Se va bucura foarte de tine și, în dragostea Lui, va tresălta și va cânta de bucurie pentru tine” (Sofonie, III, 17). Lauda de către om a lui Dumnezeu este sporită de participarea universului la cântare: „stelele dimineții cântau laolaltă cu îngerii lui Dumnezeu” (Iov XXXVIII, 7)¹⁵.

¹² cf. Gavriil Galinescu, *op. cit.*, p. 4.

¹³ cf. *Ibidem*, p. 5.

¹⁴ Prof. I. Pariischi, *Despre cântarea bisericească*, traducere de Pr. Paul Mihail, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXV (1959), nr. 3-4, p. 216.

¹⁵ cf. Prof. univ. Vasile Vasile, *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*, vol. I, Editura Interprint SRL, București, 1997, pp. 6-7.

Rolul muzicii vechi testamentare era în primul rând de a-L slăvi pe Dumnezeu, de aceea întâlnim multe îndemnuri în privința aceasta lansate de Moise: „Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit” (Exod XV, 21), de proorocița Debora și victoriosul Barac (Judecători, V, 3), de David care mulțumește pentru izbăvirea de vrăjmașii lui (II Regi XXII, 1-51) și cu ocazia aducerii chivotului legii: „Cântați, cântați în cinstea Lui! Spuneți toate minunile Lui!” (Paralipomena XVI, 8-36) ș.a.¹⁶.

Psalmiul lui David sunt reprezentativi în ceea ce privește rolul muzicii în cultul divin al evreilor, care era acompaniată de instrumente. În Vechiul Testament proorociile erau, ca și serviciile de cult, însoțite de muzica adecvată. Cei mai mari muzicieni erau oameni aleși (David, Solomon) și se bucurau de mare considerație. „Estetica muzicii era strâns legată de viața religioasă, de cult și ocazională, iar cele mai importante forme muzicale erau cele legate de practicile de cult, din templu și din sinagogi, acestea din urmă constituind baza repertorială a primilor creștini și a serviciilor lor religioase”¹⁷. Efectul terapeutic și catartic al muzicii este evidențiat de cântarea din harfă a lui David: „și lui Saul îi era mai ușor și mai bine și duhul cel rău se depărta de el” (I Regi XVI, 23). Însă muzica încetează în momentele de mare tristețe, de rătăcire sau de pedeapsă divină: „nici bucurie, nici veselie prin grădini, iar prin vii, nici cântece, nici chiote!” (Isaia XVI, 10).

Mântuitorul nostru Iisus Hristos S-a întrupat pentru a ne elibera de sub jugul robiei păcatului „ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan III, 16). El nu a venit în lume ca să strice Legea, ci ca s-o împlinească (Matei V, 17) și să o desăvârșească. De aceea, cântarea în Noul Testament este utilizată în continuare la împodobirea cultului creștin, mai ales prin psalmii preluați din Vechiul Testament.

Viziunea nou testamentară clarifică rostul sublim al cântării religioase, în sensul că ne descoperă într-o lumină mai clară asemănarea noastră cu îngerii și cu sfinții care aduc neîncetat slavă lui Dumnezeu (Isaia VI, 2-3; Luca II, 13-14)¹⁸.

¹⁶ *Ibidem*, p. 11.

¹⁷ *Ibidem*, p. 10.

¹⁸ Pr. prof. dr. Alexie Al. Buzera, *art. cit.*, p. 98.

Sfântul Evanghelist Matei ne relatează că, la Cina cea de taină, Însuși Mântuitorul a cântat împreună cu ucenicii psalmi din Vechiul Testament (Matei XXVI, 30): „Și, după ce au cântat laude, au ieșit la Muntele Măslinilor”.

Sfinții Apostoli, urmând paradigma Învățătorului prin excelență, se adunau pentru cântare și rugăciune către Dumnezeu la ceasurile principale din zi (Fapte II, III)¹⁹.

Sfântul Apostol Pavel și însoțitorul său, Sila, au fost întemnițați la Filipi, în Macedonia, sub acuzația că ar tulbura cetatea cu noua lor religie, iar la miezul nopții au fost surprinși rugându-se și laudând pe Dumnezeu în cântări. Rugăciunea – cântare a acestora „acaparase pe cei închiși, încât nu au simțit cutremurul și nu au văzut ușile temnițelor deschizându-se și lanțurile dezlegându-se” (Fapte XVI, 25-26)²⁰.

Rolul cântării religioase este dezvoltat apoi în epistolele Sfinților Apostoli. Astfel, în Epistola către Romani, Sfântul Apostol Pavel îndeamnă la respectarea tradiției de a-Lăuda pe Dumnezeu: „De aceea voi lăuda printre neamuri și voi cânta numele Tău” (Romani XV, 9).

Sfârșitul lumii și judecata de apoi vor fi anunțate prin semnale muzicale emise de trâmbița arhanghelului (I Corinteni XV, 52 și I Tesaloniceni IV, 16).

Cântarea de slăvire a Creatorului este roditoare sub nimbul fermecător al iubirii, fără de care orice aparentă virtute este zădărnicită: „De aș grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsunător” (I Corinteni XIII, 1)²¹. În următorul capitol al „epistolei iubirii”, Sfântul Pavel face o remarcă deosebit de importantă:

„Atunci ce voi face? Mă voi ruga cu duhul, dar mă voi ruga și cu mintea; voi cânta cu duhul, dar voi cânta și cu mintea” (I Corinteni XIV, 15). Găsim aici dubla semnificație a muzicii, ca limbaj al sentimentelor și al minții, dar și identificarea cântării cu rugăciunea²².

¹⁹ Magistrand Marin Velea, *Originea și evoluția semiografiei cântării bisericești*, în „Studii Teologice”, XVII (1965), nr. 9-10, p. 593.

²⁰ Prof. univ. V. Vasile, *op. cit.*, p. 36.

²¹ cf. *Ibidem*, p. 37.

²² *Ibidem*.

este unul dintre mijloacele cele mai eminente de a-ți deschide larg sufletul pentru unirea cu Dumnezeu, pentru a te sfinți și a te înfrăți cu ceilalți credincioși. Acest fapt vădește un spirit de solidaritate între credincioși și Dumnezeu, ca și între credincioși întreolaltă. Preotul liturghisitor dă îndemnul «Să zicem toți din tot sufletul nostru...» Îndemnul acesta implică participarea tuturor credincioșilor la rugăciune și la cântare. Prin cântarea în comun credincioșii ajung la împăcare sufletească și la iubire”³⁰.

Părintele Dumitru Stăniloae precizează că slăvirea cu o gură se realizează numai prin cântare prin care, fără a se anula persoana, se trăiește o simfonie, o intercomunicare. Acest îndemn îl întâlnim la Sfânta Liturghie: „cu o inimă și cu o gură”, fiind o actualizare a cuvântului scripturistic: „Iar Dumnezeu răbdării și al mângâierii să vă dea vouă a gândi la fel unii pentru alții, după Iisus Hristos, pentru ca toți laolaltă și cu o singură gură să slăviți pe Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos” (Romani XV, 5-6)³¹.

Caracterul comunitar al cântării bisericești este dezvăluit încă din primele secole creștine. Pliniu cel Tânăr, în scrisoarea lui către împăratul Traian (anul 112), dă mărturie despre creștinii din părțile Bitiniei, care „se adunau într-o anumită zi din săptămână (duminica) și cântau alternativ între ei imnuri lui Hristos, ca lui Dumnezeu”³².

Sf. Ioan Hrisostom, în legătură cu felul cântării în Biserica primelor veacuri ale creștinismului, remarcă: „Din vechime, toți se adunau și cântau dulce împreună; aceasta facem și noi”, sau: „Toate vocile să se reunească într-una singură, înălțându-se armonios la unison”, sau și mai clar: „Femei, bărbați, bătrâni și tineri, se deosebesc prin vârstă, nu însă și la cântarea în comun. Aceeași respirație, care regulează vocile, face din toate o singură melodie”³³.

Cântarea în comun a poporului, în biserică, s-a dovedit a fi unul din mijloacele cele mai potrivite pentru a aduce pe credincioși la

³⁰ Pr. Nicodim Belea, *Funcția comunitară și soteriologică a cântării în comun în Biserică*, în „Mitropolia Ardelului”, XXXI (1986), nr. 2, p. 165.

³¹ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Cântarea liturgică comună, mijloc de întărire a unității drepte credințe*, în „Ortodoxia”, XXXIII (1981), nr. 1, p. 61.

³² cf. Pr. dr. Petru Rădășan, *art. cit.*, p. 590.

³³ cf. Conf. Nicolae Lungu, *art. cit.*, p. 893.

Sfintele Slujbe, deoarece „această cântare atrage, unește, transmite fluidul care leagă suflet de suflet”³⁴.

Sfântul Vasile cel Mare, în *Omilia la Psalmul I*, explică rostul comunitar al cântării bisericești astfel: „Cine se mai poate socoti vrăjmaș al celui cu care a înălțat același glas spre Dumnezeu? Cântatul psalmilor aduce, deci, cel mai mare bun: dragostea. Cântatul împreună este ca un lanț care duce la unire; unește poporul în simfonia unui singur cor”³⁵, iar în alt loc zice: „Dacă marea este frumoasă și de laudă în ochii lui Dumnezeu, cum să nu-I fie mai frumoasă adunarea unei astfel de biserici, în care sunetul amestecat, asemănător valului care atinge țărmul mării, pornit din glasul bărbaților, femeilor și copiilor se înalță către Dumnezeu în timp ce ne rugăm?” (*Omilia IV, în Hexaemeron*)³⁶.

Biserica e Trupul lui Hristos, e un organ însuflețit, o ființă vie înzestrată cu o vorbire vie, cu o limbă și o voce comună. „Formând un singur trup, zice Tertulian, noi toți ne întâlnim împreună în adunare, ca în comun să ne apropiem, prin rugăciuni, de Dumnezeu” (*Apolog.* cap. 39). Nimic nu contribuie la lucrarea de unificare a tuturor, ca muzica, singura în măsură de a crea „o voce comună” (Sfântul Clement Alexandrinul). Cântarea înrudește pe oameni, îi strânge în jurul unei ocupații sau idei comune. „O singură privire a mulțimii tăcute, cât de mare ar fi ea, nu infiltrează în sufletul nostru ideea umanității ei. Dar, cântarea comună a acestei mulțimi o preface într-o singură ființă însuflețită”³⁷.

Perioada persecuțiilor împotriva creștinilor și, mai ales, atacurile eretice îndreptate către creștini în cursul timpului, au evidențiat o altă funcție a cântării bisericești, și anume, *rolul apologetico-misionar*, de apărare și întărire a dreptei credințe.

De la începutul secolului al III-lea, cântarea în comun a fost folosită în activitatea misionară a Bisericii ca armă de luptă împotriva

³⁴ Idem, *Cântarea în comun a poporului în Biserică*, în „Studii Teologice”, III (1951), nr. 1-2, p. 26.

³⁵ Sfântul Vasile cel Mare, *Tâlcuire duhovnicească la Psalmi*, traducere de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 2006, p. 8; cf. Pr. dr. Petru Rădășan, *art. cit.*, pp. 590-591.

³⁶ Idem, *Scrieri. Partea întâia. Omilii la Hexaemeron*, traducere de Pr. D. Fecioru, EIBMBOR, București, 1986, p. 118.

³⁷ cf. prof. I. Pariischi, *art. cit.*, p. 216.

ereziilor și ca mijloc de exprimare, de întărire și de apărare a doctrinei ortodoxe. Mai toți ereziarhii au căutat să strecoare și să popularizeze, în rândul credincioșilor, învățăturile lor greșite, îndeosebi pe calea imnelor destinate să fie cântate în cadrul adunărilor de cult. Așa au procedat gnosticii Marcion și Valentin la Roma în secolul al II-lea, Bardesan și Amonius în Siria secolelor II-III, antitrinitarianul Pavel de Samosata în secolul al III-lea, Arie la Alexandria în secolul al IV-lea și partizanii lui de diferite nuanțe din Apus. Biserica creștină din epoca primară a răspuns cu aceleași arme ereticilor, compunând alte imne cu conținut ortodox, care exprimau și susțineau dreapta credință și care se cântau în biserici la privegheri, sau în procesiuni religioase, pe aceleași melodii ca și cele eretice. Așa a procedat Sfântul Efreem Sirul la Edesa pentru contracararea efectului imnelor lui Bardesan, Amonius și Manes (Sozomen, *Istoria bisericească*, III, 16), Sfântul Ioan Gură de Aur, la Constantinopol împotriva arienilor³⁸ ș.a.

Lupta de apărare a Bisericii primare, dusă împotriva ereticilor acelor timpuri este oglindită astăzi în lupta de apărare pe care Biserica creștină ortodoxă o duce împotriva neo-protestanților. Nicolae Lungu propune adoptarea cântării în comun pentru atragerea credincioșilor la Biserică³⁹. În acest scop, compozitorul Trifon Lugojan, în prefețele cărților sale, amintește de fiecare dată dorința ca „fiecare creștin să cunoască răspunsurile liturgice, pe care poporul să le cânte la unison. O biserică unde creștinii se roagă și cântă împreună este vie și vibrează de suflarea Sfântului Duh”⁴⁰.

Strâns legat de funcția apologetico-misionară a imnului creștin, este *rolul didactic, instructiv-educativ* al cântării bisericești (psychagogia). Părintele Dumitru Stăniloae evidențiază acest aspect prezentând „cântarea ca modul cel mai propriu de a vorbi cu Dumnezeu sau despre Dumnezeu, ca despre Cel cu neputință de cuprins în noțiuni precise și exprimate în cuvinte corespunzătoare acestor

³⁸ Pr. prof. dr. Alexie Al. Buzera, *art. cit.*, p.101.

³⁹ Conf. Nicolae Lungu, *Cântarea în comun ca mijloc de lămurire a dreptei credințe*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXX (1952), nr.11-12, p. 896.

⁴⁰ Pr. prof. Vasile Stanciu, *Cântarea cultică ortodoxă, mijloc de activitate misionară*, în „Studii Teologice”, XXXVII (1985), nr. 7-8, p. 547.

noțiuni”⁴¹. Ba mai mult, prin cântare spunem mai mult decât putem exprima prin indiferent ce cuvinte. Prin ea „dăm un coeficient nemărginit admirației măreției Lui, bunătății Lui, care întrece cuvintele noastre simplu rostite, exprimăm inexprimabilul, apofaticul”⁴².

Sfinții Părinți se referă de multe ori la valoarea didactică îndeplinită de cântarea bisericească. Astfel, Sfântul Vasile cel Mare, în *Omilia la Psalmul I*, spune: „Duhul cel Sfânt a văzut că neamul omenesc este greu de îndrumat spre virtute și că noi, din pricina înclinării spre plăcere, neglijăm cu totul viețuirea cea dreaptă. De aceea, ce face? A unit dogmele cu plăcerea cântatului, ca, o dată cu dulceața melodiei, să primim pe nesimțite și folosul cuvintelor de învățătură; face la fel ca doctorii cei înțelepți; aceștia adeseori ung de jur împrejur cu miere paharul în care dau bolnavilor fără poftă de mâncare doctorii mai amare”⁴³. Același lucru îl afirmă și Sfântul Ioan Hrisostom: „Dumnezeu, văzând că cea mai mare parte dintre oameni erau nepăsători, puțin dispuși să citească lucrurile spirituale și să îndure cu plăcere osteneala, voi să le facă munca mai plăcută; El adăugă la cuvintele profetice melodia, pentru ca, atrași de ritmul cântării, sa-I înalțe... imnurile sfinte. Căci nimic pe lume nu deșteaptă atât de mult sufletul ca o melodie și o cântare divină...” (*Explicarea Psalmului XLI*)⁴⁴.

Sfântul Ambrozie apreciază că „în psalm învățătura face eforturi (conlucrează) alături de har. Îl cântăm pentru plăcere, dar îl învățăm pentru instruirea noastră. Învățăturile date cu sila nu durează, dar ceea ce ai învățat cu plăcere, o dată ce a intrat în suflet, nu va mai dispărea”⁴⁵.

Cântarea rostește adevărul de credință și îl sublimează. „În Liturghie nu cred numai, ci trăiesc faptele mântuirii, iar prin cântare, credincioșii mărturisesc credința nu numai în ceea ce s-a săvârșit de Hristos, ci și față de tot ce se săvârșește acum de El prin preot”⁴⁶. Astfel, cântarea liturgică devine un dialog cu Hristos Însuși.

⁴¹ Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *art. cit.*, p. 58.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Sfântul Vasile cel Mare, *Tâlcuire duhovnicească...*, pp. 7-8.

⁴⁴ cf. Pr. dr. Petru Rădășan, *art. cit.*, p. 591.

⁴⁵ Pr. Petre Vintilescu, *op. cit.*, p. 222.

⁴⁶ Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *art. cit.*, p. 60.